

Capitolul I

OLIVER CROMWELL ȘI REVOLUȚIA BURGHEZĂ DIN ANGLIA. LORD PROTECTOR. RESTAURAȚIA STUARȚILOR

I.1. Situația internațională

Prima jumătate a secolului al XVII-lea este marcată pe plan european de Războiul de 30 de ani (1618-1648). Declanșat ca urmare a unui conflict local de factură religioasă, prin revolta cehilor îndreptată împotriva Casei de Austria, el a căpătat treptat o tentă de natură europeană, angrenând marile puteri occidentale ale vremii, dar și țări din nordul continentului precum Suedia¹, sau sud-estul Europei, cum ar fi Principatul Transilvania. Războiul de 30 de ani marchează sfârșitul unei lumi și începutul epocii cunoscute sub numele de Vechiul Regim. El a avut rolul de creuzet, în care, la flacăra luptelor crâncene, diversele elemente din compunerea Europei s-au amestecat și s-au transformat. Grație amintitului eveniment s-a precipitat cristalizarea națiunilor, s-a ajuns la întemeierea dreptului internațional și la apariția principiului echilibrului².

¹ George Livet, *La guerre de trente ans*, Paris, 1972, pp. 5 și urm.

² Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă*, București, 1984, p. 123.

Războiul s-a încheiat prin pacea de la Westfalia din 1648. Acest sistem de tratate cuprindea acordul de la Osmabrück, din 6 august 1648, dintre Suedia și Imperiul Habsburgic și cel de la Munster, dintre Franța și Austria.

Pacea westfalică a proclamat prin articolul VII amnistia generală și a reconfirmat libertatea religioasă, avantaje dobândite prin păcile de la Passau (1552) și Augsburg (1555). Aceste privilegii obținute de luterani se extindeau și asupra calviniștilor.

Pacea a confirmat fărâmițarea economică și politică a statelor germane. Numărul lor a fost fixat la 343 din care 158 laice, 123 eclesiastice și 62 de orașe libere numite și imperiale.

Franța primea o serie de teritorii: episcopatele Toul, Metz și Verdun. Împăratul romano-german se vede nevoit să renunțe la suveranitatea asupra Pignerolului cedat de Regele Savoiei, în 1631, Franței. Monarhia franceză dobânda, de asemenea, prin articolul 76, dreptul de a avea garnizoană militară în orașul Philippsburg. Comerțul între cele două maluri ale Rinului era declarat liber. Alianții Franței, ducii de Savoia, Mantua și Modena își recăpătau teritoriile pierdute.

Pentru Suedia, pacea westfalică a fost foarte favorabilă. Ea a ocupat Pomerania Occidentală, Insulele Rügen, Wollin și Usedom, apoi cetatea Wismar din ducatul Mecklenburg-Schwerin, porturile germane Bremen și Werden, dreptul de a înființa o Curte de justiție la Wismar și o universitate la Grünwald.

Prin pacea de la Westfalia s-a aprobat așa-numitul Cod al Națiunilor. Fiecare stat a obținut consacrarea dreptului natural de a se guverna potrivit interesului și rațiunii sale, respectând drepturile și interesele celorlalți³.

În felul acesta epoca veche se încheia și începea una nouă.

³ Ilarion Filipescu (editor), *Congrese și conferințe în viața internațională*, Sibiu, 1944, pp. 21 și urm.

I.2. Economia și societatea engleză la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor

Economia de tip capitalist a cunoscut în Anglia, la finele veacului al XVI-lea și prima jumătate a celui următor, o dezvoltare fără precedent. Această evoluție a fost superioară celorlalte state europene, cu excepția Țărilor de Jos. În insulele britanice se declanșase de fapt revoluția industrială. Concomitent, regele Henric al VIII-lea (1509-1547) a realizat o reformă religioasă, care privită retrospectiv conform părerii unui biograf al său Carolly Erickson, pare a fi un monument de gândire anticipativă, dar reprezenta la acea vreme un experiment catastrofal cu rezultate ușor de imaginat⁴. El a luat măsuri împotriva hoților, vagabonzilor, tâlharilor, care se aflau în orașe datorită fenomenului „împrejmuirilor”, adică deposedarea țăranilor de pământ și transformarea lor în pășuni pentru creșterea oilor. Legislația sângeroasă a avut și unele aspecte pozitive, micșorând furturile, actele de vandalism, crimele chiar. Concomitent, regele Henric al VIII-lea a ordonat o amplă revoltă cunoscută și sub numele de „Pelerinajul grației divine”⁵, dar și lichidarea adversarilor politici, inclusiv a lui Thomas Morus, autorul celebrei lucrări *Utopia*⁶.

Epoca cea mai prosperă, mai înfloritoare pentru Anglia a reprezentat-o perioada „secolului de aur” sau domnia reginei Elisabeta I. Dotată cu o inteligență ieșită din comun și cu o extraordinară energie, ea s-a impus atât pe plan intern, cât și extern. Suverana a sprijinit noua clasă a nobilimii angrenate în afaceri

⁴ Carolly Erickson, *Viața extravagantă a lui Henric al VIII-lea*, traducere de Natima Mândrilă, București, 2004, p. 326.

⁵ Keith Randell, *Henric al VIII-lea și guvernarea Angliei*, traducere de Daniela Mișcov, București, 2000, pp. 110-111.

⁶ Edouard Guyot, *Histoire d'Angleterre des origines à nos jours*, Paris, 1938, p. 439.

comerciale care se forma cu pași repezi pe meleagurile engleze. Manufacturile au cunoscut în Anglia o dezvoltare impetuoasă, fapt care a făcut ca lâna autohtonă să nu mai fie suficientă. De aceea s-a făcut apel la cea produsă în Spania, Franța ori Germania. Astfel, Anglia devine din exportatoare de lâna importatoare. Corsarii englezi, unii sprijiniți chiar de monarhii de la Londra, cel mai renumit dintre ei a fost Francis Drace, au adus mari servicii coroanei engleze⁷. În Anglia a apărut un fenomen specific intitulat „împrejmuirile”, adică deposedarea țăranilor de pământ, care era îngrădit, și transformarea lui pentru pășuni destinate creșterii oilor. După unele date, între anii 1455-1607 s-au transformat în pășuni în cele 24 de comitate 200.000 ha, cifră mult sub cea reală.

În Anglia s-a dezvoltat, de asemenea, industria extractivă a cărbunelui. Creșterea producției a înregistrat salturi spectaculoase. Dacă în 1564-1583 din Newcastle se extrăgeau 33.000 de tone, după mai puțin de un secol, prin 1658-1659, s-a ajuns la o producție de 529.000 tone anual. În anul 1640, producția totală a Angliei s-a cifrat la 1,5 milioane de tone⁸.

Burghezia engleză a crescut numeric și economic. Negustorii erau bine organizați în Evul Mediu, căci existau așa-numitele „ghilduri”. Dacă la finele secolului al XVI-lea în Anglia întâlnim 169 de mari negustori, în anul 1601, numai cei care făceau comerț cu Țările de Jos, se ridicau la 3500⁹. S-au format Compania Indiilor Orientale și Compania Indiilor Occidentale, care au cunoscut o evoluție ascendentă. Ele se bucurau de importante privilegii.

⁷ Michel Duchein, *Elisabeta I a Angliei. Putere și seducție*, traducere de Mihai Ghivirică, București, 2001, pp. 342-345.

⁸ Dumitru Almaș, Constantin N. Velichi, Alex. Vianu, Camil Mureșan, D. Rosenzweig, I. I. Kovacs, *Manual de istorie universală modernă*, vol. I/1, București, 1970, p. 13.

⁹ Constantin I. Stan, *Istoria modernă universală*, vol. I (1640-1815), Galați, 2005, p. 10.

Negustorii erau astfel conștienți de rolul lor primordial în dezvoltarea societății engleze la finele secolului XVII și începutul secolului XVIII¹⁰.

Evoluția impetuoasă a comerțului englez a nemulțumit Spania, care se vedea astfel puternic concurată pe oceanele lumii și amenințată cu pierderea unei părți însemnate a posesiunilor sale coloniale. Regele spaniol Filip al II-lea a echipat celebra „Invincibila Armada”, care la 1588 era gata de luptă. Ea a părăsit portul lusitan Lisabona, la 28 mai /17 iunie 1588, îndreptându-se către coastele Angliei, dar o puternică furtună a distrus o mare parte din corăbii. La Calais și Gravelines, flota spaniolă a suferit grave înfrângeri, apoi a fost împrăștiată în Marea Nordului¹¹. Comandantul vaselor engleze, lordul Howard, s-a întors astfel triumfător în Anglia.

Din punct de vedere politic, Anglia era o monarhie absolută. Regele deținea monopolul brevetelor necesare deschiderii întreprinderilor industriale și comerciale, fapt care reprezenta o serioasă frână în asigurarea libertății economice. Astfel, se frâna lărgirea producției de mărfuri. De aceea, regalitatea a intrat în conflict cu burghezia și noua nobilime. Această ultimă categorie constituia de fapt o parte a vechii nobilimi angrenate în afaceri capitaliste. Exista totuși un Parlament tradițional cu două camere: Camera Lorzilor și Camera Comunelor. Suveranul se folosea însă de Parlament doar în două cazuri: alcătuirea legilor și fixarea impozitelor. Acestea aveau însă o influență redusă chiar dacă puteau să prezinte regelui „muștrări”, adică observații asupra activității politice. Totuși, apropiată reginei Elisabeta I, precum lordul Dudley (Leicester) ori Sir William Cecil (Burghley),

¹⁰ Nicolae Petrescu, *Anglia. Societatea, statul, civilizația*, București, 1938, p. 50.

¹¹ M. Duchein, *op. cit.*, p. 345; Colin Martin, Geoffrey Parker, *The spanish Armada*, London, 1988, *passim*.

erau printre cei mai bogați oameni din Anglia datorită activității politice, vânzarea funcțiilor etc.¹²

După moartea reginei Elisabeta I, survenită în anul 1603, tronul Angliei a fost ocupat de Iacob al VI-lea, regele Scoției, fiul reginei Maria Stuart. El a fost încoronat sub numele de Iacob I Stuart la vârsta de 37 de ani. În epocă nu s-a bucurat însă de o imagine prea bună, deoarece izvoarele vremii l-au caracterizat ca fiind ridicol la înfățișare și maniere, lipsit de distincție, vorbind mult și greoi. Petrecând copilăria și adolescența în mijlocul comploturilor și asasinatelor, Iacob I Stuart rămăsese cu groaza oamenilor înarmați. De aceea purta haine vătuite, întrucât se temea de loviturile de pumnal. Scrisese versuri, tratate de teologie, dar și două cărți de doctrină politică intitulate *Basilikon Doron* (Darul suveranilor), publicată în 1599 în limba greacă și *The Law of Free Monarchies* (Adevărata lege a monarhiei libere), tipărită în limba engleză¹³.

Cu toate că a fost crescut în religia calvină, Iacob I s-a adaptat destul de repede religiei catolice. Deși catolicii reprezentau a douăzecea parte a populației Angliei, ei aveau o importantă influență. La început, reprezentanții Bisericii Catolice l-au sprijinit, dar ulterior, nemulțumiți de politica sa, au început să comploteze contra noului rege. Primele manifestări antimonarhice au apărut la 1605 prin așa-numita „conspirație a prafului de pușcă” condusă de Guy Fawkes, un fost soldat în trupele din Țările de Jos. Acțiunea, care i-a compromis pe catolici, a fost înăbușită, iar organizatorii principali decapitați¹⁴.

Iacob I s-a confruntat cu grave probleme financiare și de aceea problema impozitelor s-a situat pe primul plan. Primele

¹² Keith Randell, *Elisabeta I și guvernarea Angliei*, traducerea Daniela Mișcov, București, 2000, pp. 46-47.

¹³ Camil Mureșan, *Revoluția burgheză din Anglia*, București, 1964, p. 38.

¹⁴ *Ibidem*, p. 41; Leon Cahen, Maurice Braure, *L'évolution politique de l'Angleterre moderne*, vol. I (1485-1660), Paris, 1960, pp. 363-364.

CUPRINS

Capitolul I

OLIVER CROMWELL ȘI REVOLUȚIA BURGHEZĂ DIN ANGLIA. LORD PROTECTOR.

RESTAURAȚIA STUARȚILOR.....	5
I.1. Situația internațională.....	5
I.2. Economia și societatea engleză la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor.....	7
I.3. Parlamentul cel lung.....	12
I.4. Izbucnirea și desfășurarea războiului civil.....	15
I.5. Restaurația Stuartilor „Revoluția Glorioasă”.....	26

Capitolul II

REVOLUȚIA DE ELIBERARE A COLONIILOR ENGLEZE DIN AMERICA DE NORD.

RĂZBOIUL CIVIL AMERICAN.....	35
II.1. Întemeierea coloniilor engleze din America de Nord.....	35
II.2. Organizarea coloniilor engleze.....	38
II.3. Războiul coloniilor cu Anglia devine inevitabil.....	43
II.4. Constituția americană.....	55
II.5. Importanța cuceririi independenței SUA. Războiul Civil american.....	62

Capitolul III

DESPOTISMUL LUMINAT ÎN EUROPA.....	75
III.1. Definiție, caracteristici	75
III.2. Studiu de caz: Ludovic al XIV-lea	77
III.3. Studiu de caz: Petru I și Ecaterina a II-a. Rusia, mare putere a Europei	90
III.4. Studiu de caz: Frederic I și Frederic al II-lea, regi ai Prusiei.....	111
III.5. Studiu de caz: Maria Tereza și Iosif al II-lea. Despotismul luminat și Imperiul Habsburgic	121

Capitolul IV

MAREA REVOLUȚIE FRANCEZĂ (1789-1794).....	129
IV.1. Împrejurările și începutul revoluției.....	129
IV.2. Constituția Franței din 1791	138
IV.3. Izbucnirea războiului.....	141
IV.4. Dictatura iacobină	149
IV.5. Importanța și urmările revoluției.....	154

Capitolul V**DIRECTORATUL, CONSULATUL ȘI IMPERIUL**

LUI NAPOLEON I.....	155
V.1. Directoratul.....	155
V.2. Campania lui Napoleon Bonaparte în Egipt.....	162
V.3. Imperiul lui Napoleon I (1804-1815)	176
V.4. Sfârșitul Imperiului Napoleonian	191

Capitolul VI**CONGRESUL DE LA VIENA.**

FORMAREA SFINTEI ALIANȚE (1814-1815).....	195
VI.1. Congresul de la Viena.....	195
VI.2. Sfânta Alianță. Înființare, organizare, funcționare.....	204

Capitolul VII

ANUL REVOLUȚIONAR 1820-1821 ÎN EUROPA	211
VII.1. Revoluția din statele italiene	211
VII.2. Frământări revoluționare în statele germane.....	216
VII.3. Revoluția din Spania și Războiul de eliberare a Americii Latine.....	219
VII.4. Revoluția din Portugalia.....	225

Capitolul VIII

EUROPA ÎN PREAJMA ANULUI 1848.....	229
VIII.1. Revoluția de la 1830 din Franța	229
VIII.2. Revoluția din Belgia.....	244
VIII.3. Revoluția din statele italiene	249
VIII.4. Mișcările revoluționare din statele germane	257
VIII.5. Mișcarea chartistă	260

Capitolul IX

ANUL 1848 ÎN EUROPA.....	267
IX.1. Contextul internațional al revoluției pașoptiste.....	267
IX.2. Revoluția franceză de la 1848.....	272
IX.3. Revoluția pașoptistă în statele italiene	283
IX.4. Revoluția de la 1848 în Viena	292
IX.5. Statele germane în Revoluția de la 1848.....	302

Capitolul X

FORMAREA STATELOR NAȚIONALE ÎN EUROPA.....	313
X.1. Redeschiderea problemei orientale. Războiul din Crimeea (1853-1856).....	313
X.2. Unificarea Italiei.....	319
X.3. Unificarea Germaniei	326

Capitolul XI

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL VEACULUI XX.....	343
XI.1. Trăsături ale relațiilor internaționale la finele secolului al XIX-lea și începutul celui următor	343
XI.2. „Alianța celor trei împărați”. Întemeierea Puterilor Centrale	346
XI.3. Alianța franco-rusă.....	352
XI.4. Alianța franco-engleză. „Antanta cordială”	358
XI.5. Alianța anglo-rusă (1907)	365
XI.6. Războaiele balcanice (1911-1913).....	368

Capitolul XII

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914-1918).....	379
XII.1. Cauze, împrejurări, principalele confruntări	379
XII.2. Războiul de poziții în anul 1915	388
XII.3. Bătălia de la Verdun. Intrarea României în război	395
XII.4. Revoluția din februarie-martie 1917 în Rusia.....	405
XII.5. Intrarea SUA în război de partea Antantei. Confruntări militare în anul 1917.....	411
XII.6. Ofensiva Antantei din vara anului 1918. Sfârșitul războiului mondial.....	416